

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΕΝΑΤΩΝ
1934

Ε.Υ.Δ. ΠΡΟΣΚ. Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. M. Seliščev. 'Ο σλαυϊκὸς πληθυσμὸς ἐν 'Αλβανίᾳ (μετ' εἰκόνων ἐν τῷ κειμένῳ καὶ ἐνὸς χάρτου τῆς 'Αλβανίας). Σόφια 1931. Μακεδονικὸν Ἐπιστημονικὸν Ἰδρυμα (ῥωσιστί).

Τοῦτο τὸ ἔργον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Σλαβολόγου Seliščev, ὅστις ἠσχολήθη μέχρι τοῦδε πρὸ παντὸς περὶ τὴν ἔρευναν τῶν μακεδονικο-βουλγαρικῶν διαλέκτων, ἀφιερῶνται δὲ εἰς τὸν πρῶτον σλαυϊκὸν οἰκισμὸν τῆς 'Αλβανίας. Ἐν πρώτοις γίνεται λόγος περὶ τῶν νοτιοδυτικῶν ὄριων τῆς βουλγαρικῆς γλωσσικῆς περιοχῆς καὶ περὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν 'Αλβανῶν εἰς τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς παλαιᾶς Σερβίας ἀπὸ τοῦ 13 μέχρι τοῦ 19 αἰ. Ἐπακολουθεῖ ἡ ἀφήγησις τῶν πολιτικῶν, πολιτιστικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἔθνικῶν συνθηκῶν ἐν τῇ μεσαιωνικῇ 'Αλβανίᾳ. Κατ' αὐτὴν οἱ Σλαῦοι οἰκισταὶ ἦσαν ἐν μὲν τῇ περιοχῇ τοῦ Σκούταρι Σέρβοι, ἐν δὲ τῇ τῶν λοιπῶν μερῶν πάντων Βούλγαροι. Μόλις κατὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν 'Αλβανῶν ἐκ τῆς στενῆς τῶν ὄρεινῆς πατρίδος ἤρχισεν ὁ ἐξαλβανισμὸς τοῦ σλαυϊκοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ σλαυϊκὰ λείψανα διετηρήθησαν ἐπὶ μακροῦς εἰσέτι αἰῶνας. Περαιτέρω ἐξετάζονται αἱ ἐν τῇ ἁλβανικῇ γλώσσῃ δάνειαι σλαυϊκαὶ λέξεις. Αὗται εἶναι ὄροι πρὸ πάντων διὰ οἰκίας, αὐλᾶς, οἰκιακὰ σκεύη, γεωργίαν, λαχανικά, φυτὰ κήπων, πεδιάδων καὶ δασῶν, κτηνοτροφίαν, ζωοκομίαν, μελισσοτροφίαν, ὕδατα, ἀλιείαν, μύλους, γναφεῖα, βιομηχανίαν, ἐνδυμασίαν, ὁμάδα, διοίκησιν, φόρους, ποινας, ἐπαγγέλματα.

Ἰδιαιτέρως λεπτομερῶς (σ. 201—276) ἐξετάζονται ἔπειτα τὰ σλαυϊκὰ τοπωνύμια. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι καὶ διὰ τὴν ἔρευναν τῶν σλαυϊκῶν ἐν Ἠπειρῷ τοπωνυμίων μεγάλης σημασίας, διότι τὰ σλαυϊκὰ τοπωνύμια ἐν 'Αλβανίᾳ καὶ Ἠπειρῷ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰ αὐτά. Οἱ Σλαῦοι συνείθιζον ἐν 'Αλβανίᾳ νὰ ὀνομάζωσι τοὺς οἰκισμοὺς τῶν πρὸ παντὸς κατὰ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ: τοποθεσία, ὄρη, λόφοι, λαγκάδια, πεδιάδες, ἀγροί, ἀνυδρία, ὕδατα, πηγαί, φυτὰ, ζῶα, ὀνόματα ποταμῶν, κτηνοτροφία, μελισσοκομία, χειροτεχνία καὶ ἐπαγγέλματα. Ἐπειτα πραγματεύεται περὶ τῶν κυρίων τύπων τῶν οἰκισμῶν: πόλις, χωρίον, χωριουδάκι.

Τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἔργου πραγματεύεται λεπτομερῶς περὶ τῆς γλωσσικῆς θέσεως τῶν σλαυῶν οἰκιστῶν τῆς 'Αλβανίας. Μετ' ἀκριβῆ γλωσ-

σικὴν διερεύνησιν τοῦ φωνητικοῦ ὕλικου τῶν σλαυϊκῶν τοπωνυμίων τῆς Ἀλβανίας φθάνει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ σλαυϊκοῦ τούτου πληθυσμοῦ ἦτο ἡ βουλγαρική. Μόνον ὁ ἀκρότατος Βορ-ραῖς, ἡ περιοχή τοῦ Σκούταρι καὶ τινὰ μέρη τῆς ὄρεινης βορείως τοῦ Δρίνου ἦσαν ὠκισμένα ὑπὸ τῶν Σέρβων. Ἐν τούτοις ἐκ παραλλήλου πρὸς αὐτοὺς ἐμφανίζονται ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σκούταρι καὶ τινὰ ἴχνη βουλγαρικοῦ οἰκισμοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι σπουδαῖον καὶ διὰ τὸ ζήτημα τῆς σλαυϊκῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὴν Ἑπειρον, ὅπερ μέχρι τοῦδε οὐδεμιᾶς ἔτυχεν ἱκανοποιητικῆς ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως. Πολυάριθμα ἐν Ἑπιείρῳ ἀπαντῶντα σλαυϊκὰ τοπωνύμια, ἅτε ἀπαντῶντα καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, διαφωτίζονται ἤδη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὑπὸ ἔποψιν γλώσσης καὶ ἐποικιστικῆς ἱστορίας. Μία ἐπιστημονικὴ ἔρευνα περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σλαύων εἰς Ἑπειρον θὰ ὄφειλε νὰ ἔχη ὡς πρότυπον ἀκριβῶς τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ὑπὸ γλωσσικὴν ἔποψιν δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐξαιρετικῶς ἀκριβές. Ἐν τούτοις εἶναι λυπηρὸν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐπραγματεύθη μόνον τὰ τοπωνύμια καὶ τὴν πενιχρὰν φιλολογικὴν παράδοσιν. Τοῦναντίον δὲ σπουδαῖαι πηγαὶ διὰ τὴν πορείαν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σλαύων δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει, τ. ἔ. ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας καὶ ἀρχαιολογικὰ γεγονότα. Ἐκ τῆς πτώσεως τῆς ἱεραρχίας ἐν ἀρχῇ τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον συμπιπτούσης ἀνυπαρξίας εὐρημάτων εἰς τινὰς τοποθεσίας ἐρειπίων δυνάμεθα ὀπωσδήποτε ἀκριβῶς νὰ διαγνώσωμεν τὴν ἔκτασιν τῆς σλαυϊκῆς ἐπιδρομῆς. Ὁ περιορισμὸς τοῦ συγγραφέως εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐπιστημονικὴν πλευρὰν τοῦ ζητήματος προξενεῖ πολλὴν λύπην. Ἡ ἐξέτασις αὐτοῦ ὑπὸ τὴν κυρίως ἱστοριοεποικιστικὴν ἔποψιν παραλείπεται. Μία χρησιμοποίησις τῶν νεωτέρων μεθόδων καὶ τρόπων πραγματείας εἰς ἐρεῦνας ἱστοριοεποικιστικὰς προφανῶς θὰ ὠδήγει πολλὰ πλεονάζοντα περαιτέρω πορίσματα. Οὕτω λ. χ. δὲν τίθεται κἂν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ σπουδαῖον ζήτημα ἐὰν οἱ Σλαῦοι ἐν Ἀλβανίᾳ ἤδη τὸν ἐσωτερικὸν χῶρον τοῦ οἰκισμοῦ των διηύρουν διὰ τῆς ἐκριζώσεως δασικῶν ἐπιφανειῶν. Πᾶσαι αὗται αἱ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Seliščen ἐλλείπουσαι ἐξωγλωσσικαὶ ἐπιστημονικαὶ ἐπόψεις θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάζωνται εἰς μίαν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σλαύων εἰς τὴν Ἑπειρον.

Καὶ ὑπὸ ἄλλην τινὰ ἔποψιν εἶναι ἐνδιαφέρον τὸ βιβλίον τοῦ Seliščen διὰ τὴν Ἑπειρωτικὴν ἱστοριοδίφησιν. Ἐν σελ. 104-110 δημοσιεύονται πληροφορίες τοῦ Ρωσικοῦ προξενείου τῶν Ἰωαννίνων ἐκ τῶν ἐτῶν 1858-1879, εὐρισκόμεναι σήμερον ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Ρωσικοῦ

Ἐξωτερικῶν. Εἶναι πολύτιμοι πηγαί, πληροφοροῦσαι περὶ τῆς φοβερᾶ πιεστικῆς θέσεως, ἐν ἣ διατέλει ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς πληθυσμὸς ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν.

Ἡ πρώτη πληροφορία (18/30 Ἰουλίου 1858) διηγεῖται αὐθαιρεσίας τοῦ Τούρκου Δερβέναγα ἐν Ραδοβιζίῳ τῆς Ἄρτης, μίαν ἀτιμώρητον συμπεριφορὰν ἐνὸς μωαμεθανοῦ Ἀλβανοῦ ἐν Ἄρτῃ καὶ τὸν κακομεταχειρισμὸν χριστιανῶν χωρικῶν τῆς περιφερείας Ἰωαννίνων. Αἱ δύο τελευταῖαι περιπτώσεις ἤχθησαν πρὸ τοῦ Τουρκικοῦ δικαστηρίου. Ἀλλὰ δὲν κατέληξε τοῦτο εἰς ἀπόφασιν, διότι ἠξίου τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῶν πράξεων ὑπὸ μωαμεθανῶν μαρτύρων.

Ἡ δευτέρα πληροφορία (25 Ἰουλίου/6 Αὐγούστου 1858) ἀφηγεῖται περὶ τῶν αὐθαιρέτων μέτρων, μὲ τὰ ὁποῖα ἀπηλλοτριώθησαν τὰ κτήματα τῆς μονῆς Ἀσπραγγέλων καὶ τοῦ χωρίου Δοβρὰ πρὸς ὄφελος ἐνὸς μωαμεθανοῦ κτηματίου. Ματαίᾳ ὑπῆρξεν ἡ παρέμβασις τοῦ Μητροπολίτου. Ὁ Ριφαὰτ Πασᾶς ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του, καίτοι αὗται ἐτέλουν εἰς φανεράν ἀντίφασιν πρὸς τὸ διάταγμα τῆς κεντρικῆς Κυβερνήσεως. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἀπηλλοτριώθησαν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Κεράσοβον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Κονίτσης.

Ἡ τρίτη πληροφορία (20 Μαρτίου 1861) ἀφηγεῖται μερικὰς ληστρικὰς ἐπιδρομάς. Πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως Ἄρτης μεγάλη ληστρικὴ συμμορία ἐπέδραμε κατὰ τινῶν ποιμένων καὶ ἐλήστευσεν αὐτοὺς καθ' ὄλοκληρίαν. Παρὰ τὸ Τεπελένι ἐφονεύθη εἰς χριστιανὸς ἔμπορος ὑπὸ μωαμεθανῶν Ἀλβανῶν. Δύο ἄλλοι χριστιανοὶ ἀνευρέθησαν φονευμένοι παρὰ τὴν Πρεμετὴν καὶ παρὰ τὴν Κόνιτσαν. Ἐναντι τῆς ἐλλείψεως ταύτης δημοσίας ἀσφαλείας ἡ Κυβέρνησις ἐδείκνυτο ἀνίσχυρος καὶ ἄβουλος νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν. «Οὐχὶ ὀλιγώτερον διαρκεῖ πάντοτε ἡ στρατολόγησις ἁλβανικῶν ἀτάκτων σωμάτων καὶ ὁ γενικὸς διοικητὴς πρὸ μικροῦ μόλις ἐκάλεσε πρὸς ἑαυτὸν τινὰς τῶν ἁλβανῶν καπεταναίων διὰ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτοὺς τὴν στρατολόγησιν ὠρισμένου ἀριθμοῦ ἀτάκτων».

Ἡ τετάρτη πληροφορία (30 Ἀπριλίου/12 Μαΐου 1861) ἀναφέρει ὅτι ἡ χώρα, παρὰ τὰς πολλὰς ληστρικὰς ἐπιδρομάς, εἶναι σχετικῶς ἡσυχος ἀπὸ τινος χρόνου. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι φοβερὰ πτωχός. «Εἰς ἓν χωρίον παρὰ τὰ Ἰωάννινα, λ. χ. εἰς τὸ χωρίον Κουτσουλιό, ἐπὶ 50 οἰκογενειῶν τέσσαρες μόνον τρώγουν μπομπότα, ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι τρέφονται μόνον μὲ χόρτα. Οἱ ἀτυχεῖς οὗτοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δανεῖζονται ἀπὸ τοκογλύφους τοῦ τόπου ἀραβόσιτον, παρὰ τοὺς σκληροὺς ὄρους, οὓς οὗτοι ἐπιβάλλουσιν εἰς αὐτούς. Ὅφείλουν κατὰ τὴν νέαν συγκομιδὴν νὰ πλη-

ρώσουν εἰς τοὺς δανειστάς τὸ τριπλάσιον ποσὸν τῆς δανειοθείσης συγκομιδῆς».

Ἡ πέμπτη πληροφορία (7/19 Ἰουνίου 1861) παρέχει λίαν ἐνδιαφερούσας εἰδήσεις διὰ μίαν συμμορίαν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἄρτης. Ἡ συμμορία αὕτη ἐτέλει ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Βασσοῦτα τινὸς καὶ εἶχεν εἰς τὴν νότιον Ἡπειρον τοιαύτην δύναμιν, ὥστε οἱ Τοῦρκοι ὑπάλληλοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διαπραγματεύωνται μὲ αὐτήν. «Ἡ συμμορία αὕτη, ἦν συνειθίζουσαν πάντοτε νὰ ὀνομάζουσαν ληστοσυμμορίαν, δὲν ἀξίζει τοῦτο τὸ ὄνομα. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἄνδρες ἐσταμάτησαν πρὸ τῆς Ἄρτης, χωρὶς νὰ διαπράξωσι καμμίαν βιαιοπραγίαν. Τοῦναντίον, κατὰ τὰς ὁμολογίας τοῦ Ὑποπροξένου μας, ἀπεσύρθησαν, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθοῦν νὰ ζητήσουν τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς των εἰς τὴν δῆωσιν».¹

«Ὁ Βασσοῦτα ἐστρατολόγησε τοὺς ἄνδρας του μεταξὺ τῶν κατοίκων ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Ἄρτης, οἵτινες, ἐξηντλημένοι ἐκ τῆς πενίας καὶ ἐκ τῶν διωγμῶν τῶν φοροεισπρακτόρων, οἵτινες, καθ' ἑκάστην ἡξίουσαν καὶ περισσότερα, εἶναι ἐξηγριωμένοι. Ἐπειδὴ οἱ ἄνδρες οὗτοι τοιαύτην ἔχουν τὴν προέλευσιν, εὐλόγως δὲν ἠθέλον νὰ ὑποτάσσωνται ἄνευ ὄρων, διότι ἐγνώριζον, ὅτι θὰ τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς ληστές, παρὰ δὲ τὴν ἐλευθερίαν, ἣν εἶχεν ἀφήσει εἰς αὐτοὺς ὁ Δερβέναγας, δὲν ἐρρίφθησαν εἰς τὴν διαρπαγὴν, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας κατέχω».

Ἡ ἕκτη πληροφορία (23 Μαρτίου 1861) ἀφηγεῖται τὴν φοβερὰν πενίαν, ἣτις ἐκράτει πανταχοῦ ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν Ἡπείρῳ. Ἐν Ἰωαννίνοις πειναλέον πλῆθος ἀνθρώπων συνεκρότησε πρὸ τοῦ ῥωσικοῦ προξενείου συλλαλητήριον διαμαρτυρίας. Ὁ πρόξενος καθησύχασε τὴν ἀπελπισίαν των μόνον μὲ διπλὴν διανομὴν ἄρτου.

Ἡ ἑβδόμη πληροφορία (4 Ἀπριλίου 1875) πληροφορεῖ περὶ ἐνὸς ταξιδίου τοῦ ῥώσου Προξένου Ἰωαννίνων εἰς Αὐλῶνα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Σεμένη. Κατὰ τὴν πληροφορίαν ταύτην, ὁ πληθυσμὸς τῆς βορειοδυτικῆς Ἡπείρου εἶναι πάμπτωχος καὶ κατατυραννεῖται διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Οἱ δρόμοι εὐρίσκονται εἰς ἐξαιρετικῶς κακὴν κατάστασιν, εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα εἶναι ἐντελῶς ἀδιάβατοι κατὰ τὸν χειμῶνα.

¹) Τὸ ὑπὸ τοῦ Seliščev ἐκδοδομένον κείμενον σημειοῖ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ (σελ. 107) de chercher dans le pillage les moyens de subsister. Ἡ ἔκφρασις «dans le pillage» δὲν ἔχει ἐννοίαν. Ὅφειλομεν νὰ παραδεχθῶμεν διὰ ἐν τῷ ἐγγράφῳ ἡ πραγματικὴ γραφή εἶναι «dans le pillage» (ἐν τῇ δηλώσει), ὅπερ προφανῶς ἀνέγνωσεν ἐσφαλμένως ὁ συγγραφεὺς.

Ἡ ὀγδόη πληροφορία (27 Ἰουλίου 1879) πληροφορεῖ περὶ αἱματηρᾶς τινος συγκρούσεως, ἣτις ἔλαβε χώραν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 21 Ἰουλίου ἐν τῷ χωρίῳ Σέλιανη παρὰ τὴν Παραμυθίαν μεταξὺ τῶν χριστιανῶν κατοίκων τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῶν μωαμεθανῶν ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων. Ἡ αἰτία ὑπῆρξεν ἡ ἐξῆς: Τὸ χριστιανικὸν χωρίον Σέλιανη ἀνῆκεν εἰς δύο ἄλβανοὺς μεγαλοκτηματίας, τοὺς ἀδελφοὺς Μεχμέτ-ἀγᾶ καὶ Μουσταφᾶ-ἀγᾶ Πρόνιε, οἵτινες ἔζων εἰς τὴν πόλιν τῆς Παραμυθιάς. Ἀμφότεροι ἦσαν πρὸ μακροῦ ἐχθροὶ πρὸς ἀλλήλους. Ἐκαστος ἤθελε νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τὸ χωρίον κατὰ τὴν ἰδικήν του διάθεσιν, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ κάτοικοι περιῆλθον εἰς δυσχερῆ θέσιν. Ὁ Μουσταφᾶ-ἀγᾶς, ὁ νεώτερος τῶν δύο ἀδελφῶν, ἤξιου ἀπὸ ἓνα χωρικὸν ἐν Σέλιανη 5 τουρκικὰς λίρας ὡς πληρωμὴν διὰ τὸ εἰς αὐτὸν ἀνήκον μέρος τῆς συγκομιδῆς. Εἰς μάτην ὁ χωρικὸς ἐπεκαλεῖτο τὸ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν εἶχε διόλου καλλιεργήσει τὸν ἀγρὸν τοῦτον, κατὰ συμβουλήν τοῦ Μεχμέτ-ἀγᾶ. Ὁ Μουσταφᾶ-ἀγᾶς ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἀξίωσίν του. Ὁ χωρικὸς, ἐπειδὴ δὲν εἶχε διόλου χρήματα, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐκδώσῃ χρεωστικὸν γραμματίον διὰ τὸ ζητούμενον ποσόν. Τὴν 10 Ἰουλίου ἐνεφανίσθη εἰς τὸ χωρίον Σέλιανη ὁ Μουσταφᾶ-ἀγᾶς τῇ συνοδείᾳ μερικῶν ἐνόπλων ἄλβανῶν, διὰ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν πληρωμὴν τῶν 5 λιρῶν. Ἠξίου ἡ ἄμεσον πληρωμὴν ἢ παράδοσιν 20 προβάτων ὡς ἐνέχυρον. Ἐπειδὴ ὁ χωρικὸς δὲν ἦτο παρεσκευασμένος οὔτε διὰ τὸ ἓν οὔτε διὰ τὸ ἄλλο, ὁ Μουσταφᾶ-ἀγᾶς ἔδωσε τὴν διαταγὴν νὰ ὀδηγήσουν ὅλα τὰ πρόβατα τοῦ χωρίου, περίπου 300, εἰς τὴν Παραμυθίαν. Ἐν τούτοις καθ' ὁδὸν ἐπετέθησαν οἱ χωρικοὶ κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ-ἀγᾶ ἀρπάσαντες ἀπ' αὐτοῦ τὰ πρόβατα. Βραδύτερον κατέφθασεν οὗτος πάλιν μὲ ὤπλισμένον ἀπόσπασμα εἰς τὴν Σέλιανην. Οἱ χωρικοὶ ἠμύνθησαν ἐνόπλως.

Ἡ ἐνάτη πληροφορία (5 Σεπτεμβρίου 1879) περιέχει μίαν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ μεταπεφρασμένην αἴτησιν τῶν κατοίκων τοῦ Ζαγορίου πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Ἰωαννίνων. Ἐπειδὴ ἡ ἀναφορὰ αὕτη εἶναι ἐνδιαφέρουσα πηγὴ διὰ τὰς ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κακοκυβερνησίαν συνθήκας, μεταφράζομεν αὐτὴν ἐνταῦθα ὀλόκληρον.

«Αἴτησις τῶν κατοίκων Ζαγορίου ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Ἰωαννίνων.

Οἱ ὑπογεγραμμένοι κάτοικοι διαφόρων κοινοτήτων τῆς περιοχῆς Ζαγορίου οἱ περνωῶντες ἐν Ἰωαννίνοις, πληροφοροῦμεν μετὰ πόνου καρδίας καὶ ψυχικῆς συντριβῆς περὶ τῆς ἀτυχοῦς καταστάσεως, ἐν ἣ διατελεῖ ἡ περιοχὴ μας. Τὰ χωρία μας, τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, ὑφίστανται ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἐπιδρομάς, οἱ κάτοικοι ρίπτονται εἰς τὰς φυλακάς, αἱ οἰκίαι λη-

στεύονται μέχρις απογυμνώσεως καὶ πάντα τὰ χωρία, ἅτινα ἔχουσι μείνει ἀπρόσβλητα ἀκόμη, ἐπαπειλεῖ ὁ αὐτὸς κίνδυνος ἀπὸ τοὺς ληστές, ὅταν δὲν πληρώνονται εἰς αὐτοὺς τὰ παρ' αὐτῶν ἀξιούμενα χρήματα. Εἰς τὰ χωρία Μπάγια, Δοβρά καὶ Σουδενὰ ἐστάλησαν ὑπὸ τῶν ληστῶν ἐπιστολαί, δι' ὧν οὗτοι ἠξίουσαν τὴν πληρωμὴν ὑπερόγκων ποσῶν καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπεδείχθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν χωρίων εἰς τὸν Μουδέρην τοῦ Ζαγορίου.

Χωρὶς νὰ ἀπαριθμήσωμεν ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ληστρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τὰς πολυαρίθμους περιπτώσεις τῶν αἰχμαλωσιῶν καὶ φυλακίσεων, ὑπενθυμίζομεν μόνον ὅτι ἐν ἡμέρᾳ ἐληστεύθησαν τὰ χωρία Δραγάρι καὶ Πάπιγγον καὶ ὅτι τὸ χωρίον Μπούλιτση κατὰ τὴν ἐσπέραν ὑπέστη ὁμοίαν τύχην. Οὕτως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ζαγορίου εὐδαιμία ἀσφάλεια ὑπάρχει, ἢ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν χωρίων καὶ τῶν Ἰωαννίνων διεκόπη, οἱ κάτοικοι ἐκ φόβου ἀπεφάσισαν νὰ μὴ ἐξέλθουν εἰς ἐργασίαν καὶ ἡμεῖς ἐν ὀνόματι τῶν συγχωριανῶν μας ἀξιούμεν παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ἀσφάλειαν διὰ τὴν ζωὴν, τιμὴν καὶ περιουσίαν μας, ἐπειδὴ μετὰ λύπης βλέπομεν, ὅτι—παρὰ τὰ ἐπανειλημμένα διαθήματά μας πρὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βιλαετίου — κανὲν ἀποτελεσματικὸν μέτρον δὲν ἐλήφθη μέχρι τοῦδε διὰ τὴν προστασίαν τῆς τάξεως καὶ τῆς ἡσυχίας.

Διὰ ταῦτα θεωροῦμεν ἀναπόφευκτον καθῆκον ἡμῶν νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν προσοχὴν τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος ἐπὶ τὴν τοιαύτην τῶν πραγμάτων κατάστασιν, διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ὁποίας θὰ ὑπέχητε Ὑμεῖς τὴν εὐθύνην καί, ἐπιφυλάσσοντες εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ὅπωςδῆποτε τὸ δικαίωμα νὰ στρέψωμεν τὰ διαθήματά μας ὅπου ἂν καταστῆ ἀναγκαῖον, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ διατελῶμεν κλπ.» (ἀκολουθοῦν 90 ὑπογραφαί) ¹.

Αἱ πληροφορίες τοῦ χρονικοῦ τούτου τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ρωσικοῦ προξενείου εἶναι πολύτιμοι διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀτυχοῦς καταστάσεως ἐν ἣ διετέλει ἡ Ἡπειρος ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κακοδιοίκησιν. Ἐξ ἄλλου δὲ ἀποδεικνύουσιν ἐμφαντικῶς τὴν σημασίαν τῶν προξενικῶν πληροφοριῶν ὡς πηγῶν διὰ τὴν Ἱστορίαν τῆς τουρκικῆς ἐποχῆς. Τὰ ὑπὸ τοῦ Seliščev ἐκδοθέντα ἔγγραφα ἀποτελοῦν ἐλαχίστην ἐπιλογὴν ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀρχεῖφ τοῦ Ῥωσικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀποκειμένων προξενικῶν πληροφοριῶν ἐξ Ἰωαννίνων, αἷινες δὲν εἶναι ἀκόμη ἐπεξεργασμένοι ὡς καὶ αἱ αὐστριακαί, ἀγγλικαὶ καὶ γαλλικαὶ προξενικαὶ πληροφορίες. Ἀναγράφονται ὡσαύτως ἐκ τοῦ εἰρημένου ἀρχείου (Seliščev σελ. 272-273) καὶ στατιστι-

¹) Αἱ ὑπογραφαί δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ρωσικῇ μεταφράσει τοῦ Seliščev.

καὶ ἐπισκοπήσεις τῆς περιφέρειας (Καζῶ) Ἄρτης (1870), τῆς περιοχῆς (Ναχαγιέ) Τσαρακοβίστας (1871) καὶ τῆς περιοχῆς Ζαγορίου (1871).

Breslau

Dr GEORG STADTMÜLLER

N. G. L. Hammond, *Prehistoric Epirus and the Dorian invasion.* (Ἀνατύπωσις ἀπὸ τῆν *Annual of the British School at Athens* vol. XXXII σελ. 131—179 μετ' εἰκόνων καὶ χάρτου).

Ὁ κ. N. Hammond, Καθηγητῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Cambridge, ἀπὸ τετραετίας ἀνελλιπῶς κατ' ἔτος ἐπισκεπτόμενος τὴν Ἥπειρον καὶ διερευνῶν καὶ μελετῶν ἐπιτοπίως τὰ ἀρχαῖα εἰρεῖπια καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἐδημοσίευσεν ἔσχάτως τὴν ὡς ἄνω μελέτην, προῖον τῶν ἐνδελεχῶν ἐπιτοπίων καὶ ἐπιπόνων μελετῶν του. Ἡ γνῶσις παρ' αὐτοῦ τόσον τῆς ἀρχαίας ὅσον καὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ ἄλλων Βαλκανικῶν, ὡς καὶ τῆς σημερινῆς τοπογραφίας τῆς Ἠπείρου καθιστᾷ ἐνδιαφέρουσαν εἰς τὸν μελετητὴν τῆς Ἠπειρωτικῆς ἱστορίας τὴν μελέτην ταύτην.

Αὕτη ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰ ἐξῆς κεφάλαια: 1) Ἡ προϊστορικὴ Ἥπειρος, 2) Τὸ ἔδαφος τῆς Ἠπείρου καὶ αἱ διὰ τῆς Πίνδου διαβάσεις, 3) Γραπτὰ μαρτυρία περὶ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων, 4) Μαρτυρία μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων δεικνύουσαι τὴν βορειοδυτικὴν προέλευσιν τῶν Δωρικῶν φυλῶν, 5) Ἀρχαιολογικὰ μαρτυρία περὶ τῆς βορειοδυτικῆς Θεορίας καὶ 6) Συμπεράσματα. Τούτοις, τέλος, ἔπεται παράρτημα περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν γραπτῶν μαρτυριῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς ἀνὰ χεῖρας ἀξίας πολλοῦ λόγου συγγραφῆς ἐκτίθενται σπουδαιότατα πορίσματα διὰ τὴν προϊστορικὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Ἠπείρου, ἡ ὁποία εἶνε σχεδὸν ἀνεξερεύνητος καὶ ἄγνωστος, διότι ἐκτὸς τῶν ἐλαχίστων εὐρημάτων, ἅτινα ὁ κ. Δ. Εὐαγγελίδης εὗρεν ἐν Δωδώνῃ («Ἥπειρ. Χρονικά» τ'. Ε' τοῦ 1930 σ. 1-6), οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν ἀναγόμενον εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν τῆς Ἠπείρου. Ὁ κ. Hammond ἂν καὶ δὲν ἐνέργησεν ἀνασκαφάς, ἀλλὰ περιῆλθεν ἀπλῶς τὴν Ἥπειρον ὡς ἐρευνητῆς καὶ μελετητῆς, ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ ἕτερα εὐρήματα, ἐλάχιστα μὲν ἀλλὰ ἐνδεικτικὰ τῆς ὑπάρξεως προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἠπείρῳ, ἂν καὶ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν γραπτῶν πληροφοριῶν τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων δὲν ἠδυνάμεθα νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν. Τοιαῦτα (ὄστρακα, ἀγνῦθας κλπ.) εἶχον εὔρει καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὸ χωρίον Κουτσελιό, ὅτε κατὰ τὸ 1929 οἱ ἐργάται οἱ διανοίγοντες τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων-